

საფრანგეთში გამოქვეყნებული ერთი ლიტერატურული რეცენზიის შესახებ

რუსუდან ნიშნიანიძე

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail: rusudann@yahoo.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.805>

„შორიდან, ბოდენის ტბიდან, მსურს მოგაწვდინო გამოსათხოვარი“, - ამ სიტყვებით დაიწყო თავისი წერილი გრიგოლ რობაქიძემ, რომელშიც წუხილს გამოთქვამდა ლიტერატორისა და მკვლევარის, მიხეილ წულუკიძის გარდაცვალების გამო; ის ბერლინში, ჟურნალში „ქართველი ერი“ №15 დაბეჭდა კიდევ, და გარდაცვლილი მრავალმეტყველი სიტყვებით დაახასიათა:

„გულმართალი იყავ შენ და ნათელგონიერი, მშვიდი და წყნარი, თავაზიანი და მორიდებული, ხელგაშლილი და სტუმართმოყვარე. უხვად გქონდა შენ ქართული ხასიათის თვისება მომადლებული: სხვისი გახარება!“ [რობაქიძე გრ. 1944: 39].

ვფიქრობ, შეუძლებელია, ამაზე უკეთ თქვა პიროვნებაზე. მიხეილ წულუკიძე (1887-1944) ემიგრაციაში გარდაიცვალა. ამ ორი ადამიანის ურთიერთობა ჯერ კიდევ თბილისში დაიწყო და შემდგომ, გერმანიაში გაგრძელდა. ამჯერად, წულუკიძის მიერ დაწერილ ლიტერატურულ რეცენზიაზე ვისაუბრებ, რომელიც მან საფრანგეთში გამო-აქვეყნა იმხანად პოპულარულ ქართულ გაზეთში „დამოუკიდებელი საქართველო“. ეს გახლდათ არაერთი დიდი პარტიული გაერთიანების: სოციალ-დემოკრატები, ეროვ-ნულ-დემოკრატები, სოციალისტ-ფედერალისტები, სოციალისტ-რევოლუციონე-რების ორგანო. გამოდიოდა 1926-1939 წლებში. მისი ასეთი პოპულარობა იმანაც განაპირობა, რომ განსხვავებული ავტორები სრულიად მრავალფეროვან სურათს ქმნიდნენ: ნ. ჟორდანიას, ნ. რამიშვილი, კ. ჩხეიძე გ. კვინიტაძე, ექვთ. თაყაიშვილი, შ. ამირეჯიბი, რ. ინგილო-ივანიცკი, გ. გელაზანიას, ვ. ნოზაძე, ი. მანწკავა, მიხ. წერეთელი, შ. ბერიძე, გრ. ალშიბაია და სხვები. მათ შორის იყო მიხეილ წულუკიძეც.

ლიტერატურული რეცენზია „თამაზიანა“ გამოქვეყნდა გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველოს“ ფურცლებზე 1934 წელს. მასში განხილულია გრიგოლ რობაქიძის რომანი, რომელიც გერმანიაში, კერძოდ, იენაში გამოიცა 1933 წელს. სტატიაში არაა კონკრეტული პერსონაჟებისა თუ მოვლენების გაანალიზება. მთავარი ხაზი რომანის მასშტაბურ

მნიშვნელობასა და ფუნქციაზეა გადატანილი. გრიგოლ რობაქიძე, უკვე ემიგრაციაში მყოფი, მოხვდა „ახალ“ სამყაროში, შესაბამისად, განსხვავებული ფასეულობების სივრცეში, „ახალ“ ენობრივ გარემოში და სხვა ტექსტებთან ერთად აქვეყნებს ლიტერატურულ ტექსტს ანუ, მხატვრული ნაწარმოებით ისტორიულ, პოლიტიკურ სურათს ქმნის. რასაკვირველია, პასუხისმგებლობის ხარისხი მაღალია. ამ შემთხვევაში დროც მნიშვნელოვანია - 30-იანი წლები.

„ეხლახან გამოვიდაო“, - წერს მიხეილ წულუკიძე და იმ მნიშვნელობასაც აღნიშნავს, რომელიც ლიტერატურულ ტექსტს უნდა ახლდეს - აქტუალობა. ბოლშევიზმის სურათის ჩვენება დამაჯერებელი რომ გახდეს უცხოელისათვის იოლი არაა, მაგრამ ის აუცილებელია „იქ“ დარჩენილთა მდგომარეობის აღსაწერად. თუმცა ისიც აღსანიშნავია, რომ „რკინის ფარდის“ უკან აღმოჩენილი უზარმაზარი სახელმწიფო ინტერესს არაერთი ასპექტით აღძრავდა: სოციალური წყობა, ახალი ფორმაცია, (რუსული) ქვეყნის ლიდერი - მისი ქართული წარმომავლობა ... კრიტიკოსი რობაქიძის მწერლური გუმანის ერთ ღირსებასაც აღნიშნავს: „მან იცის საზოგადოთ თემის გამოძებნა, იცნობს, გრძნობს მკითხველის მოთხოვნილებას და ინტერესს... ცხელია ის თემა, რომელსაც ეხება მწერალი“ [წულუკიძე მიხ. 1934: 11].

რეცენზიის ავტორისათვის ნიშნეულია ის სივრცეც, სადაც ამჯერად რომანის ავტორი იმყოფება - უცხოეთი. აქ არაა იდეოლოგიური ცენზურა და შესაბამისად, თავისუფლების ხარისხიც სხვაა; ამას თან ერთვის პიროვნული დამოკიდებულება, ის მხატვრული ხაზი, რომელიც ქართველის მიერ დაიხატა და საქართველოს (და არა მხოლოდ) იმჟამინდელი მდგომარეობის მაჩვენებელია. ეს არ არის „პროპაგანდა“.

„ის იმარჯვებს, როგორც ხელოვანი და გაქანება მისი, როგორც მხატვრის, ძლიერია“ [წულუკიძე მიხ. 1934:11].

ლიტერატურული წერილი არაერთი თვალსაზრისითაა საინტერესო: პირველი - ეხება გრიგოლ რობაქიძის ნაწარმოებს, მეორე - სათაური „მოკლული სული“, ასე თარგმნის გერმანიაში მყოფი, მესამე - ტონი. გამოთქმული შეხედულებების კიდევ ერთი ღირებულება ხაზგასმით უნდა აღვნიშნო, კრიტიკის მიუხედავად, როგორ არ იცვლება მათი პიროვნული ურთიერთობები, მეტიც, როგორი ყურადღებით უსმენენ კოლეგები ერთმანეთს. ესაა მწერლობა!

კრიტიკოსი რომანს ამგვარად მოიხსენიებს: „მოკლული სული“. აქვე აღვნიშნავ, რომ დიდი მეცნიერი მიხეილ წერეთელიც ამგვარად თარგმნის გერმანულ ენაზე დაწერილ რომანს - „მოკლული სული“. როცა ისტორიული, ლიტერატურული და სამეცნიერო კრებული „ბედი ქართლისა“ მიხეილ წერეთლის გრიგოლ რობაქიძის მიმართ გამოსათხოვარ წერილს დაბეჭდავს, მათი საქმიანობის ადრეული არაერთი ამბავი გახდება საცნაური. თუმცადა, იმჟამინდელი რეალობაც გაირკვევა. ცნობილი მკვლევარი იმ ფაქტს ხაზგასმით აღნიშნავს, დამოუკიდებლობის დაკარგვის დღიდან როგორ შეიცვალა საერთო მდგომარეობა. ამისადა მიუხედავად, ქართულ პოლიტიკურ თუ ინტელექტუალურ ემიგრაციას რამდენი მემორანდუმით, სტატიით და არაერთ საერთაშორისო კონფერენციასა თუ შეხვედრაზე მოხსენებებით გამოსვლით ჰქონიათ მცდელობა („რაოდენი ფულიც კი დახარჯულა ღარიბი

ქართველობისა ამ საქმისათვის!“ უცხო ქვეყნები საქართველოთი ისევ დაეინტერესებიათ, გაეცნოთ ეს უძველესი ქვეყანა, ინტერესი გაეღვიძებიათ და დანანებით თქმული: „და შედეგი ყოველივე ამისა უმეტესად არარაობას უდრიდა.“

კიდევ ერთხელ გაიმეორებს: „ინტერესი“ აღარ არის და ჩვენი „პროპაგანდის“ შედეგიც 1921 წლითგან ისევ არარაობას უდრის“ [წერეთელი მიხ. 1964:14].

და იქვე, უჩვეულო, გასაოცარი შეფასებაც:

„მიუხედავად ყოველივე ამისა, ეს პროპაგანდაც საჭირო იყო, აუცილებელი. მაგრამ სულ სხვა საქმეა, როდესაც უცხო საზოგადოებას იმას ვამღევეთ, რასაც თვით აქვს ღირებულება (კრებულში ეს სიტყვები მუქი შრიფტითაა - რ.ნ.), და ვაიძულებთ იცნოს ეს ღირებულება, ქართველისაგან შექმნილი და საქართველოს მაჩვენებელი. ეს არ არის „პროპაგანდა“, მაგრამ საუკეთესო და დიად, ძნელი საშუალება უცხოთა შორის დაუვიწყარობისა და პატივის მოპოვებისა. და შენ, ძვირფასო გრიგოლ, უდიდესი ღვაწლი მიგიძღვის ამ მხრით შენი სამშობლოს წინაშე. შენი წიგნები, გერმანულად დაწერილი: „გველის პერანგი“, „მოკლული სული“, „ქალღმერთის ძახილი“, „გრალის მცველები“, და სხვ. ძველი წესით დაწერილი „რომანები“ არაა, „ჩვენი ცხოვრებიდან“, არამედ შენი ორიგინალური შემოქმედება. . . მე არ მეგულება არც ერთი სხვა მწერალი, რომელსაც პროზით მოთხრობა სიტყვათა მუსიკად, სიმფონიად გადაექციოს ისეთი საკვირველი ხელოვნებით, როგორც შენ შესძელი“ [წერეთელი მიხ. 1964:14].

როგორც ვთქვი, საუბრის, ფიქრის, განსჯის თემა უცვლელია - სამშობლო. ეს ის „სახლია“, რომელიც ემიგრანტებმა დატოვეს, მაგრამ ახლა სრულიად შეცვლილი გახლავთ. ბუნებრივია, ამას, თუნდაც შორიდან, ასე იოლად ვერ შეგუებიან. რეცენზიის ავტორი ხაზგასმით იტყვის, რომ ის არ აპირებს გრ. რობაქიძის მთელი შემოქმედების მიმოხილვას, მხოლოდ ამ ერთ კონკრეტულ ტექსტზე უნდა საკუთარი აზრის გამოთქმა, მაგრამ იმ ნაწარმოებებზე მაინც მკვეთრად ნათქვამი გამოუვა: „მანამდე, სანამ მწერალი მთელ იმ საშინელებას განიცდიდა, რომელსაც ბოლშევიკური რეჟიმი ჰქვიათ, სანამ მისი მხატვრული პიროვნება, შებოროკილ-შებოჭილი, იოსებ ჯუღაშვილ-სტალინის და ბერიას „მითითებების“, მათი აგენტების კონტროლ ქვეშ იყო და ის, როგორც ქართველი მწერალი, იძულებული ისე ეწერა, როგორც ეს სისხლიან მოსკოვს მოსკოვისათვის უნდოდა (- და ქართველ მწერალს ეს არ უნდოდა-) - მის ნაწერს უფრო მოფიქრებულის, ვიტყვით ნაწვალევის - ვიდრე ჭეშმარიტად განცდილის ხასიათი ჰქონდა“ [წულუკიძე მიხ. 1934: 12].

ვფიქრობ, აქ კრიტიკოსს, როგორც იტყვიან, „კალამი გაექცა“. გრიგოლ რობაქიძის სტილი ორიგინალურია, სრულიად გამორჩეული და ეგებ, რთულად წასაკითხიც, მაგრამ ის ერთგვარია ლექსებშიც, პიესებსა და საქართველოში გამოქვეყნებულ რომან-შიც. ეს რობაქიძის ხელწერაა. რაც შეეხება „მოსკოვის“ „მამებლობას“ ამ ტექსტებში ეს არ იკითხება. და ჩნდება რიტორიკული კითხვა: თუკი ხელისუფლებისათვის ასეთი მისაღები იყო, რატომღა აღმოჩნდა ემიგრაციაში, დევნილობაში?!

„ვისაც მწერლობა სურს, მან პირველად ქება უნდა ისწავლოსო“, - ლიტერატორს საილუსტრაციოდ მოჰყავს „ბრძოლის ხმაში“ დაბეჭდილი სიტყვები (ე.წ. საბჭოური ვალდებულება) და ამისაგან განთავისუფლების სურვილს ხედავს მწერალში. სანამ

უმუალოდ რომანის („მოკლული სული“) დადებით ნაწილზე გადავიდოდეს, შენიშვნით დაიწყებს:

„...მთავარი ნაკლი გრ. რობაქიძის წერისა, რომლისაგან არც „მოკლული სული“ არის თავისუფალი: ციტატები, სხვისი აზრები, ცნობილი გვარები ხელოვნებასა და მეცნიერებაში ავსებენ მის ნაწარმოებებს, ამძიმებენ მათ“ [წულუკიძე მიხ. 1934:12].

რომანის მთავარი გმირი - თამაზ ენგური. აკი წერილს ასეც დაარქვა: „თამაზიანა“. სათაურიდანვე ცხადია, სხვა მასშტაბს რომ იგულისხმებს, განავრცობს მის ტრაგედიას. პერსონაჟი, რომელიც არაერთ განსაცდელს გაივლის. ამის პარალელურად, ნაწარმოების ეპიზოდები გვიამბობენ საბჭოთა სივრცეში მოხვედრილი ადამიანების თავსგადახდენილ თავგადასავლებზე. ჩემი მხრივ აღვნიშნავდი, თითოეული თავის დასათაურება სათქმელის მოკლე მიმანიშნებელი კოდია. მიხეილ წულუკიძე ძალიან ზუსტ დასკვნას აკეთებს, როცა თამაზის ისტორიას საერთო სურათის ასახვად მიიჩნევს. ეს იმ მოსაზრებათა თანხვედრაა, რომელიც გამომითქვამს, რომ ეს არაა მხოლოდ თამაზ ენგურის „ჩაკლული სული“; ამგვარ დასათაურებას უფრო ვემხრობი, ძალადობრივი აქტი ასე უფრო მეტყველი მგონია (ალექსანდრე კარტოზიასეული თარგმანი). თამაზ ენგური უნებურად გახდება დამბეზღებელი, რის გამოც ლევანს სიკვდილით დასჯიან, ტყუილის გამავრცელებელიც - მეგობრის (*იმავე, ლევანის*) დედასთან. ენგური ქართველი პოეტია; სხვა, ასევე ცნობილი მოსკოველი ლირიკოსიც მიდის კომპრომისზე; ანუ, ეროვნებას მნიშვნელობა არა აქვს; ეს ერთი პოლიტიკური სივრცეა. კიდევ ერთი ამონარიდი: „ზოგი უფრო შორს მიდიოდა, საკუთარ თხზუ-ლებებს ასამართლებდა გაზეთებში: „აქა და აქ სიბეცე გამოვიჩინე, აქა და აქ სისულელე ჩავივინე“ და ასე შემდეგ. ეს შემთხვევები ისე მომრავლდა, რომ მონანიების მყარი ფორმულაც კი ჩამოყალიბდა“ [რობაქიძე გრ.1994:111]. ნატას ცდუნება, როცა ის „იწვა აქოშინებული, შერცხვენილი, შეურაცხყოფილი“ [რობაქიძე გრ.1994: 154] ერთი ფაქტი არაა. ერთი თვის შემდეგ იგივე განმეორდა და ქალი ისევ დათანხმდა, და „ისევ განმეორდა იგივე სცენა“ [რობაქიძე გრ. 1994: 155]. ეს იმ კაცისადმი სიყვარული არაა, რომლისაგანაც შვილს დაელოდები, მარტივად - დალატია. ჩაკლული სული.

რობაქიძე იერარქიულად ჩამოთვლის ვინ ვისზეა დამოკიდებული და მიდის უჩვეულო დასკვნამდე: „ერთი მეორეს უყურებდა, მეორე - მესამეს, მესამე - მეოთხეს და ასე უმაღლეს თანამდებობამდე. რიგი გენერალურ მდივანთან მთავრდებოდა... და თუმცა ყველაზე მაღლა იდგა, ყველაზე ნაკლებ იყო თავისუფალი უპიროვნო მთელის წინაშე. ერთი მცდარი ნაბიჯი და გათავდებოდა მისი საქმე. ისე აღმოჩნდა, რომ არსებითად არვინ იყო თავისუფალი“ [რობაქიძე გრ. 1994: 110].

ასე დეტალურად არ განიხილავს მიხეილ წულუკიძე და არც ფრაგმენტებს იმოწმებს რომანიდან, მხოლოდ განზოგადებულ მოსაზრებას დაწერს: „საქართველოს ტრაგედიაზე სწერს თავის რომანში ქართველი მწერალი, - ქართველ ხალხზე, ქართ-ველ ადამიანზე.“ „მართალი სურათი“ - ესეც მისეული მოკლე ფრაზაა.

მოწოდებასავით იკითხება წერილში სიტყვები: გრიგოლ რობაქიძემ „გამოუცხადა „მოკლული სულით“ ბრძოლა მათ, ვინც საქართველოს უკვდავ სულის მოკვლას ლამობდენ“

[წულუკიძე მიხ. 1934: 12] ლიტერატორი არც პოლიტიკურ ლიდერს ახსენებს, რომელსაც რომანში საგანგებო თავი ეძღვნება: „სტალინის ჰოროსკოპი“.

როგორც ვთქვი, ამ პატარა წერილში ნაწარმოების სათქმელის განზოგადების მცდელობაა. ქართულმა ისტორიულმა ემიგრაციამ ყველაზე კარგად უწყის ეს პერიპეტიები. ვკითხულობთ:

„თ ა მ ა ზ ი ა ნ ა - არის სახელი იმისა, რასაც დღეს ქართველი, ყოველი შეგნებული ქართველი განიცდის, - მ ო კ ლ უ ლ ი ს უ ლ ი - მისი ნამდვილი დახასიათებაა.

და მწერალთან ვართ ჩვენ, - გვესმის თამაზის განცდები, მისი სულისკვეთება, მისი უზომო ტანჯვა“ [წულუკიძე მიხ. 1934: 12] (*გაფანტული შრიფტი აქაც და სხვაგანაც სარედაქციოა - რ.ნ.*)

ყოველი ლიტერატურული ტექსტისათვის მნიშვნელოვანია ფინალი, ნაწარმოების დასასრული, სადაც მთავრდება, იხსნება ავტორის სათქმელი.

გავიხსენოთ ფინალი: გრიგოლ რობაქიძის გმირი (თამაზი) აღმოაჩენს უფალს; მას, ვისაც მთელი ცხოვრება დაეძებდა; დაეძებდა შეძრწუნებული, აფორიაქებული, სასო-წარკვეთილიც კი, სიტყვებით: „სადა ხარ, ღმერთო“. ეს ხმა დაეჭვებული კაცის ძახილა-დაც აღიქმებოდა, რამეთუ არსებულ სინამდვილეში მომხდარი ამდენი ძალადობა და უსამართლობა, ღვთის მიწაზე ამდენი უდანაშაულო ადამიანის მოკვდინება და წამება, ზოგადად, უფლის არსებობაზეც კი დააფიქრებდა ხოლმე. მთა ამაღლებისა და სიწმინ-დის სიმბოლოდ მოიაზრება. ნაწარმოების ფინალში თამაზი სწორედ მთებისკენ მი-დის: „მზესავით ადიოდა. ვარსკვლავით. ახლა გრძნობდა, რომ მიწასაც შორდებო-და.“ წმინდა გრაალის თასზე, სარწმუნოებრივს, ეროვნულსა და საკაცობრიო ტკივი-ლებზე მოფიქრალი აქვე აღმოაჩენს ღმერთს და უნაპირო სივრცეებს ზიარებული მთელი ხმით ყვირის: „შენ ხარ, შენ ხარ, შენ ხარ“ და ტექსტში სახელდებული ნათქვამი: „თამაზი უსახელოს უყვიროდა“ [რობაქიძე გრ. 1994: 188].

ეს რელიგიური სახელდებაა: უსახელო, უცნაური, გამოუთქმელი -ქრისტი-ანული თეოლოგიური ფილოსოფიის უარყოფადი, აპოფატური დარგის ცნებებია. სწორედ ამ ტერმინს იყენებს და საგულისხმო ნაშრომს გვთავაზობს ვიკტორ ნოზაძე. *ასევეა „აპოფატეკა, - ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში მითითებული, (აპოფატეკისა) [<ბერძ. აპოპკატეკოს უარყოფითი] სპეც. უხილავობა, შეუცნობლობა, მიუწვდომლობა (იესო ქრისტეს ატრიბუტი)“.*

ვფიქრობ, ღმერთთან სიახლოვის განცდა, იმ მიუწვდომელ, უხილავ, გამოუცნობ, მარადიულთან მიახლება, მისი თავყვანისცემა და მისთვის გალობა სულის გადასარჩენადაა საჭირო. (*აკი გრიგოლ რობაქიძე თავად ჩაუკვირდება იმ საკრალური „წმინდა იერარქიით დადგენილ“ ქართულ სიტყვებს და იტყვის: „ჩვენ შეგვიძლია სადმე დარბაზში „ვიმღეროთ“; სალოცავში კი უნდა „ვიგალობოთ“; იქ სიმღერა“, აქ „გალობა“, რადგან დარბაზი ერთია და სალოცავი კიდევ სხვა, თუმც ორივე შენობაა“)* [რობაქიძე 2012:176]

თამაზი მსხვერპლიცაა და დამნაშავეც. მის ჩაკლულ, დაცემულ სულს აღდგენა სჭირდება; ის ვერ მოკვდება, რაკილა მისნაირები ამ ქვეყანაში ბევრნი არიან. მას გააზ-რებული აქვს რაც ჩაიდინა და ნანობს ნამოქმედარს, გულწრფელი სინანული და ტკივილი

ეუფლება მის სულსა და სხეულს. ქვებზე დამხოზილი თამაზის „ცრემლები ცივ ლოდებს ეწვეთებოდა. გული თითქოს გაუჩერდა“... და რამდენიმე აზნაცის შემდეგ გრიგოლ რობაქიძე დაწერს: „ის თამაზი აღარ იყო, იგი სხვა იყო, იქნებ აღარც იყო ადამიანი. მის წინ დიდი ძლიერი სინათლე გამოჩნდა, თვალები დაუბრმავდა, ცრემლით აევსო. შემრული, გონებადაკარგული, კვლავ ქვებზე დაეცა. დიდხანს იწვა უგონოდ, მთელი ღამე“ [რობაქიძე გრ. 1994: 188].

აი, ამის შემდეგაა რომ „ყვირის“, დასტურ, „ყვირის“... მიტევების სიხარული ე.წ. ჩვეულებრივი ემოციით არ გამოიხატება. როგორც დასაწყისში აღვნიშნე, ეს ჩემული დამოკიდებულებაა რომანის ფინალის თაობაზე; ამდენად, ცოტა მოულოდნელია, როცა მიხეილ წულუკიძე დაწერს: „მის იდეურ დასკვნებს ვერ დავეთანხმები“-ო. ამას წერილის დასაწყისში კი იტყვის, მაგრამ დასასრულსაც საჭიროდ ჩათვლის, გაიმეოროს: „და თუმცა ყველა ვერ გაიგებს, - ვერც გაიგებს და არც მიიღებს იმ დასკვნას, რომელსაც თამაზი აკეთებს, - ზეარსთან უხილავ კავშირით სულიერი კავშირის აღდგენა ადამიანთა შორის პიროვნების სიმშვიდისათვის, კმაყოფილებისათვის - მის სრულყოფისათვის“ [წულუკიძე მიხ. 1934: 12].

როგორც ჩანს, სხვა მოლოდინი ჰქონდა. იქნებ, „ყველამ“ ვერც გაიგოს. ზნეობრივი სრულყოფილების მიღწევას დიდი გზის გავლა სჭირდება და გრიგოლ რობაქიძეც ეგებ, იმას ცდილობს, მეგზურობა გაუწიოს, ამასთან, დააფიქროს თავისი თანამემამულეები. დასასრულ, მიხეილ წულუკიძე თავისი და მკითხველის სახელით მადლობას ეტყვის მწერალს ამ ლიტერატურული ტექსტისათვის და იმწუთიერ თუ სამომავლო განწყობასაც გააამჟღავნებს: „ქართველი ხალხის გზა - ბრძოლის გზაა, მას არ აუხვევს, სანამ თავის მიზანს არ მიაღწევს... მაგრამ მას დამხმარენი - გულწრფელნი და დარწმუნებულნი - ესაჭიროება.“

როცა უცხოეთში მცხოვრები ქართველი მკითხველი ემიგრანტი მკვლევარისაგან სიტყვას „დამხმარე“ წაიკითხავს, სრულიად ბუნებრივად, ეგებ, ევროპელი თანამდგომნი, ქომაგნი, ან გულშემატკივარნი იგულისხმოს, მაგრამ მიხეილ წულუკიძე ამ დიდ ფუნქციას მწერლობას აკისრებს, მას მოიაზრებს: „ერთი უმთავრესი დამხმარეთაგანი - ხელოვნებაა, ლიტერატურა და ის ერთ ან უნდა იყოს...“

თავისი „მოკლული სულით“ აქეთკენ მოუწოდებს ქართველ მწერალს - ქართველ ხალხის სულის, ბედის მესაიდუმლეს - გრ. რობაქიძე“ [წულუკიძე მიხ. 1994:12].

მიხეილ წულუკიძის მცირე მოცულობის ლიტერატურული წერილი საგულისხმოა რომანის შესახებ დაწერილ რეცენზიათა შორის.

ლიტერატურა:

რობაქიძე გრ. (1994): „ჩაკლული სული“, გამომც. „გეა“, თბილისი

რობაქიძე გრ. (2012) „საკრალური წყობა“, ნაწერები, წიგნი IV პუბლიცისტიკა, ეპისტოლარული მემკვიდრეობა, გამომც. „ლიტერატურის მუზეუმი“, თბილისი

რობაქიძე გრ. (1944): მიხეილ წულუკიძის ხსოვნას, ჟურნ. „ქართველი ერი“ №15 ბერლინი 39

წერეთელი მიხ. (1964): გამოსათხოვარი, ისტორიული, ლიტერატურული და სამეცნიერო კრებული

„ბედი ქართლისა“ №47 პარიზი 14

წულუკიძე მის. (1934): „თამაზიანა“, გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ №106 X. პარიზი 11-12
<https://www.ice.ge/liv/liv/ganmartebiti.php>

Rusudan Nishnianidze

I.Javakhishvili Tbilisi State University

About one literary review published in France

Abstract

„I want to give you a beggar from afar, from Lake Boden“, - Grigol Robakidze began his letter with these words, in which he expressed his sorrow over the death of the writer and researcher Mikheil Tsulukidze; He published it in the magazine #15 „Kartveli Eri“ („Georgian Nation“) in Berlin.

Mikheil Tsulukidze (1887-1944) died in emigration. The relationship between these two people started in Tbilisi and continued in Germany. This time, I will talk about the literary review written by Tsulukidze, which he published in France in the popular Georgian newspaper „Damoukidebeli Saqartvelo“ („Independent Georgia“).

It was the body of a number of large party unions. It was published in 1926-1939. Such popularity of the newspaper was due to the fact that completely different authors created a diverse picture.

The literary review "Tamaziana" was published in the newspaper "Independent Georgia" in Paris in 1934. The newspaper discusses Grigol Robakidze's novel, which was published in 1933 in Jena, Germany. The letter is interesting in many ways: First of all - it refers to Grigol Robakidze's novel, secondly - the title "Killed Soul", as translated by the one in Germany. Third - quality of criticism. Another value of the views expressed should be emphasized. Despite the criticism, their personal relationships do not change, moreover, colleagues listen to each other attentively. This is writing.

Mikheil Tsulukidze's small literary part is noteworthy among the reviews written about the novel.